

NADAL I HUGUET, Gabriel (2018): *Noticiari de fets memorables de Mallorca (1749-1828)*. Edició i estudi preliminar de Carme Simó. Mallorca: Lleonard Muntaner, 248 p.

Carme Simó, doctora en Filologia Catalana, professora d'universitat i d'institut de segon ensenyament, afegeix un altre noticiari al seu valuós repertori de diaris i relacions de personatges mallorquins (de l'impressor Tomàs Amorós, de Joaquim Fiol, a més del catàleg dels noticiaris mallorquins, 1372-1810): es tracta del *Noticiari de fets memorables de Mallorca (1749-1828)*, de Gabriel Nadal i Huguet (1747-1829), notari mort als 81 anys, que ens dona notícia de fets que semblaven desapareguts com la venda d'esclaus (encara a l'any 1773), importants per al progrés industrial com la instal·lació de l'enllumenat a Palma (1812), intrascendents com la compra d'una paella petita o d'una post de pastar vella, ignominiosos com els càstigs imposats per la Inquisició (1780) o bé interessants per a la història de la cultura popular com la reproducció de la crida d'un saig arran d'un incendi (1769). L'editora ha elaborat una sucosa introducció amb dades sobre l'autor i un valuós estudi lingüístic, seguit de referències bibliogràfiques i la llista d'arxius consultats; després transcriu curiosament el text a partir de dues còpies (l'original s'ha perdut), acompanyat d'unes composicions satíriques en mallorquí i diverses il·lustracions amb imatges de barris de Palma i un mapa amb les possessions de Felanitx propietat del notari. Clouen el llibre l'aparat crític, un glossari, un índex temàtic i un índex onomàstic. A més de la transcripció, basada en el manuscrit A, acarada amb la del manuscrit B, enriquida amb notes ben documentades, a peu de pàgina, de caràcter històric, familiar, social, topogràfic, el comentari lingüístic ens ajuda a completar la informació sobre la varietat catalana de Mallorca de la segona meitat del segle XVIII.

En el vocalisme *assanten* traeix el canvi de [ə] > [a] en les formes flexives rizotòniques, per la transposició de la [ə] de les formes arizotòniques (*ass[ə]ntar*) per [a], analògica de casos com *caçar > c[a]ça*, *passar > p[a]ssa*, etc., com sol passar de vegades en mallorquí; és freqüent la duplicitat de formes en el vocalisme (*totom/tutom*, *home/homo*) i en el consonantisme (*porer/poder*, *juriol/juliol*, *camia/camisa*, la segona, més tradicional, literària); no falta alguna antihiatca, com en *coua*, que en altres punts conviu amb *cova*; l'accentuació oxítona en la combinació de verb + pronom es fa visible en *haverí*. Crida l'atenció el manteniment gràfic del segment final *-ia* de *altària* i semblants, continuació sovintejada d'una tradició de llarga durada, que contrasta amb un sol cas de *custodi* corresponent al parlar col·loquial; el text poètic permet, per les rimes, deduir el timbre de vocals, com la *e* tancada de *jueus* rimant amb *seus* i *breus* (jo he sentit *jueu* amb *e* oberta); la grafia *anemorada* podria ser un indicatiu de pronúncia de la segona vocal com a *e* tancada, resultat d'una mala adaptació —metatètica— del castellà. En consonantisme, cal remarcar el manteniment de la *-s-* intervocàlica de *caseres* (*de beyas*), avui en grau zero en el parlar col·loquial (*caera*; cf. *camia/camisa*), com la permanència de la tradició en *pendre* enfront del corrent *prende*, resultat de l'acció analògica de formes flexives com *prenc*, *prens*, etc., amb posterior dissimilació, que s'observa en *galanies* per *galeries* i que no passa per malla al *Diccionari* Alcover-Moll, que interpreta com una «etimologia popular per *galania* 'gràcia'», però que probablement obeeix més aviat a una dissimilació de líquides (semblant a *malenconia* < *malencolia*, *panescalm* < *parescalm*, dial. *lilaines* < *lilailes* 'foteses'); la iodització alterna amb el lleisme (*miray/mirall*, *xuyeta/xulleta*).

En morfologia és significativa la presència del tradicional *algun* (adj. i pronom «algun menestral», «segons dèyan alguns»), avui substituït per *qualque* o *qualcun*, o l'arcaic *ningun* («ningun forn»), que avui seria interpretat com a barbarisme. El polimorfisme ressurt altra vegada en casos com *nos/mos*, la preposició *en/a* davant topònim («en Mallorca», «a Mallorca»), el primer, tradicional, literari; i el cas simptomàtic d'alternança *los/els*, però el salat és d'aparició freqüent (ms. A), reservat sobretot al registre col·loquial (veg. també *l'ondemà* ← *lo endemà*). En l'apartat de lèxic, a més de posar èmfasi en la riquesa de vocabulari referent a la indumentària, especialment militar, es subratllen els castellanismes (fins a 1861), que es poden confondre amb els llatinismes, propis de qui coneixia una inicial formació eclesiàstica (*nunca*, *horrendo*, *túmulo*), que són clars a voltes (*tantum*, *et alias*, *circa*, *modo dicto*, *in eodem loco*; a afegir-hi el rar [*estremunció*] una *pro òmnibus*); dels castellanismes es marca la seva alternança amb la forma genuïna: *tarde/hora baxa*, *vaxell/barco*; sembla que l'autora de l'edició s'uneix a la consideració de forma genuïna de la variant *iglésia*; a l'ús de formes poc habituals en mallorquí (*bus-*

car) es podria agregar el cast. *tocinos* ‘porcs’, inusual avui, com ho és el normatiu *àdhuc*, reservat a un registre culte. L’autora esmenta també mallorquinismes (*anagistas* ‘jesuïtes’, *tibulet* ‘tamboret’, *camar-roigera* ‘venedora de cama-roges’, *espatlí* ‘espatlló’, *volàtich* ‘volàtil’), que poden ser semàntics (*man-ta* ‘peça de roba femenina per a les funcions religioses’, *carrereta* ‘vehicle sense rodes per a tragar objectes’), als quals es podrien afegir *esquinçar* ‘gastar, deteriorar’, *tomat* ‘tirat a terra’ i la construcció bessona *vora vora*, que no figuren al Glossari (però sí *devall devall*). Notem sinònims (o quasisinònims) genuïns («gornisa o arrambador»), arcaïsmes com *minyó*, *sua* ‘seva’, *és mester*, alguns de cultura popular material extinta (*sarrieta de carro*) o bé mots o expressions absents de documentació, que ara se’n beneficien, com *sortir a missa* ‘la partera, anar a missa després del part’, *perdiu* ‘membre viril’. Cal notar locucions com *en sa nit* ‘de nit’ o *fosca negra* ‘la de ben entrada la nit’. Són també de gran interès per a la història de la malnominació unitats onomàstiques com «Miquel Nadal àlies *Perdiu*» (77), «Rafael Mas àlies *Pinxarelo*» (103), «na Maria *Xapada*» (105), «Francesca dita *ne Menuda*» (107) «Jaume Mercadal àlies *Broma*» (116), «Bartomeu Valentí-Forteza àlies *Moxina*» (117), «Miquel Arbona àlies *Moreu*» (119); fins i tot qualque vegada se n’explica la motivació: «Pedro Moll, que tuvo acto con una burra y por esto se le llamó *Pedro de la Burra*» (120, n. 150).

Una lectura atenta d’aquesta obra, que coneixíem només en publicacions fragmentàries, em convi-da a completar l’estudi lingüístic amb uns breus suggeriments. Caldria citar l’edició de Torra de 1640, en comptes de la de 1653, plena d’errates (però que afecten sobretot la part llatina); *similor* 44 i 103, que no apareix al Glossari, compost de *símil* i *or* ‘semblant a l’or’, com explica el notari en el context («rel-lotge de butxaca de similor o daurat», 1780), com tampoc entren al Glossari (*mort*) *proditòria* ‘a traï-ció’, *surtir de la parròquia* ‘complir amb el precepte pasqual’, *buquet* ‘piqueta [de plata]’, *arquilla de Gènova* (eren freqüents els productes, teles, ceràmica, fruites d’aquesta ciutat), *argas*, és a dir ‘argues’, pl. d’*argue* ‘cabrestant’, com es dedueix pel context («400 hòmens qui tiraven y tres xabechs de dins mar, un dels quals era en Padrinas, tots tirant ab las suas *argas*», 82), mal interpretat ‘barques’ en el ms. B (el femení s’explica per fonosintaxi: *un argue* → *un(a) argue*, com *àlber* > → *alba*); *al rayar la auba* sembla un calc del cast. *al rayar el alba* (Autoridades), car el mallorquí usa altres locucions (*a trenc d’auba*, *trencar s’auba*, *rompre s’auba*, *apuntar s’auba*); per a *aufegat*, a propòsit del diftong inicial, es podria enviar a Veny, *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, 67, 2013; entre els escassos gal-li-cismes cal esmentar *xabrons* ‘perllongues, llates’, *xarneres*, *intendant* ‘intendent, funcionari de l’admi-nistració’ i la presència de l’article en *la França*, amb topònim pres del castellà.

En suma, una edició molt acurada, que corona un desvetllament fructuós de l’autora pels noticiaris insulars, amb comentaris culturals i històrics, i un estudi lingüístic que ajuda a enriquir la història de la nostra llengua.

Joan VENY
Institut d’Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

OVIDI NASÓ, Publi (2018): *Heroides*. Traducció catalana medieval de Guillem Nicolau. Edició crítica de Josep Pujol. Barcelona: Editorial Barcino, 577 p.

L’Editorial Barcino presenta la versió catalana medieval de les *Heroides* d’Ovidi, del traductor Guillem Nicolau (doc. 1366-1392). El volum, format per l’edició crítica del text i una introducció detalla-da i extensa, és obra del professor Josep Pujol, del Departament de Filologia Catalana de la Universi-tat Autònoma de Barcelona. Pujol és especialista en traduccions medievals, s’ha dedicat a la recepció de la literatura clàssica —és autor, juntament amb els professors Lluís Cabré i Alejandro Coroleu i altres investigadors vinculats a la UAB, d’un llibre imprescindible: *The Classical Tradition in Medieval Cata-lan 1300-1500. Translation, imitation, and literacy* (Woodbridge: Boydell & Brewer, 2018)— i ha es-crit treballs fonamentals sobre les fonts del *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell. Aquest volum és fruit